

Həyat bilgisi (V-IX siniflər)

Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) (V-IX siniflər)

1. Həyat bilgisi fənni üzrə ümumi təlim nəticələri

Ümumi orta təhsil səviyyəsi (V-IX siniflər) üzrə şagird:

- müvafiq hüquqi-normativ sənədlərdə təsbit olunmuş insan hüquq və azadlıqlarına dair müddəaların mahiyyətini konkret tarixi hadisələrin, faktların, ədəbi əsərlərin nümunəsində şərh edir, özünün və başqalarının hüquqlarına hörmətlə yanaşdığını nümayiş etdirir;
- zərərli vərdişlərin insan həyatı üçün təhlükəli olduğunu və ağır nəticələr verdiyini konkret nümunələr əsasında şərh edir, sağlam həyat tərzi keçirdiyini gündəlik fəaliyyətində nümayiş etdirir;
- həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi qaydalarına yiyələndiyini yazılı və şifahi təqdimatlarında, təlim-məşq tədbirlərində nümayiş etdirir;
- mənəvi-əxlaqi mövzulara həsr olunmuş müzakirələrdə, diskussiyalarda və digər tədbirlərdə müvafiq problemlə bağlı rəy və mülahizələrini bildirir, hadisə və faktları mahiyyətinə görə qiymətləndirməklə şəxsi mövqeyini və münasibətini büruzə verir;
- gündəlik həyatda iqtisadi səmərəliliyə dair kiçik layihələr qurur, onları təqdim və tətbiq edir.
- təbiət və cəmiyyət hadisələri ilə bağlı qanunauyğunluqların mahiyyətini izah edir, həmin məsələlərlə əlaqədar bu fənn daxilində əldə etdiyi məlumatları digər fənlərdəki eyni məzmunlu məlumatlarla müqayisə edir, onları sistemləşdirir və ümumiləşdirmələr aparır.

2. Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Ümumi orta təhsil səviyyəsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Təbiət və biz

Şagird:

- cisim, maddə və hadisələrin sadə təsnifatını verir, maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə, təbiətdə baş verən hadisələri enerji çevrilmələri, hərəkət və qarşılıqlı təsirlə əlaqələndirir;
- atmosferdə, hidrosferdə və litosferdə gedən prosesləri sadə şəkildə izah edir, yerdə baş verən dəyişikliklərin əksəriyyətini hava, torpaq və su komponentlərinin qarşılıqlı təsiri ilə əlaqələndirir;
- canlıların həyatında irsiyyət və mühitin rolunu əsaslandırır, insanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir, onun sağlamlığını keçirdiyi həyat tərzi ilə əlaqələndirir;
- insan fəaliyyətinin təbiətə təsirini qiymətləndirir, ekoloji tarazlığın qorunmasının və təbiətə qayğı ilə yanaşmasının vacibliyini əsaslandırır, təbiətlə təmasda ekoloji normalara əməl edir.

Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- insanı sosial varlıq kimi səciyyələndirir və onun sosial proseslərdə iştirakını dəyərləndirir;
- müvafiq normativ hüquqi sənədlərdə təsbit olunmuş insan hüquq və azadlıqlarına dair müddəaların mahiyyətini konkret tarixi hadisələrin, faktların, ədəbi əsərlərin nümunəsində şərh edir;
- gündəlik həyatda iqtisadi səmərəliliyə dair kiçik layihələr qurur və tətbiq edir;
- vətəndaş cəmiyyətinin səciyyəvi cəhətlərini izah edir və onun formalaşmasında öz hüquq və vəzifələrinin nədən ibarət olduğunu müəyyən edir.

Mənəviyyat

Şagird:

- ünsiyyət mədəniyyətini nümayiş etdirir;
- əxlaq və davranışlara təsir edən amilləri fərqləndirir və qiymətləndirir;
- ailə, cəmiyyət və vətən qarşısında mənəvi borclarını dərk etdiyini nümayiş etdirir;
- kamil insanın formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir, onun insan əxlaq və davranışlarına təsiri haqqında mülahizələrini bildirir.

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- sağlam həyat tərzinin insan sağlamlığı üçün əhəmiyyətini qiymətləndirir, gündəlik həyatında onun qaydalarını mənimsədiyini nümayiş etdirir;
- məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına əməl etdiyini, hər cür təhlükədən və xoşagəlməz hallardan qoruna bildiyini nümayiş etdirir;
- təbii və texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələr zamanı insan həyatı və sağlamlığı üçün yarana biləcək təhlükəni qiymətləndirir, tələb olunan davranış qaydalarına əməl edir, onların nəticələrinin aradan qaldırılmasında fərdi şəkildə və kollektivlə birgə iştirak edir, ilk tibbi yardımını göstərir.

3. Sınıflar üzrə təlim nəticələri və məzmun standartları

V sinif

V sinfin sonunda şagird:

- varlıq və hadisələrin sadə təsnifatını verir;
- canlıların həyatında ekoloji mühitin rolunu əsaslandırır;
- cəmiyyətin sosial tərkibini, dövləti onun həyatını tənzimləyən vahid siyasi təşkilat kimi izah edir;
- insan hüquqlarını müdafiə edən qurumları fərqləndirir, topladığı materialları təqdim edir;
- iqtisadi resursları və iqtisadi vasitələri fərqləndirir;
- sağlamlığın mənəvi, fiziki və emosional aspektlərini fərqləndirir;
- ünsiyyəti mənəvi tələbat kimi qiymətləndirir, əxlaq və davranışlara təsir edən amilləri fərqləndirir;
- mənəvi borcun əhəmiyyətini izah edir, dini inancları fərqləndirir;
- həyat fəaliyyəti zamanı yarana biləcək təhlükəli və xoşagəlməz halları, fəvqəladə hadisələri izah edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

- 1.1. *Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.1.1. Cisim, maddə və təbiət hadisələrinin sadə təsnifatını verir.
- 1.2. *Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.2.1. Canlıların həyatında ekoloji mühitin rolunu əsaslandırır.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. *Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 2.1.1. Cəmiyyətin sosial tərkibini izah edir.
  - 2.1.2. Dövləti cəmiyyətin həyatını tənzimləyən vahid siyasi təşkilat kimi izah edir.
- 2.2. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
  - 2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumları fərqləndirir.
  - 2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumlar haqqında topladığı materialları təqdim edir.
- 2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
  - 2.3.1. İqtisadi resursları və iqtisadi vasitələri fərqləndirir.

3. Mənəviyyət

Şagird:

- 3.1. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.1.1. Ünsiyyəti mənəvi tələbat kimi qiymətləndirir.
- 3.2. *İnsan mənəviyyətini formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.2.1. Əxlaq və davranışlara təsir edən amilləri fərqləndirir.
  - 3.2.2. Mənəvi borcun əhəmiyyətini izah edir.
- 3.3. *Mənəviyyətin formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*
  - 3.3.1. Dini inancların ümumi və fərqli cəhətlərini müqayisə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- 4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.1.1. Sağlamlığın mənəvi, fiziki və emosional aspektlərini fərqləndirir.
- 4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə yarana biləcək təhlükəli və xoşagəlməz halları izah edir.
  - 4.2.2. Yol nişanları və yol hərəkəti qaydalarının əhəmiyyətini izah edir.
- 4.3. *Fəvqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı yarana biləcək təhlükəni qiymətləndirir.

VI sinif

VI sinfin sonunda şagird:

- maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir;
- insanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir;
- cəmiyyətin idarə olunmasını və dövlətin funksiyalarını izah edir;
- insan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir, topladığı materialları təqdim edir;
- iqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin inkişafındakı rolunu izah edir;
- sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir;
- ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir, əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir;
- ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir, dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir;
- fövqəladə hadisələr və həyat fəaliyyəti zamanı tələb olunan təhlükəsiz davranış qaydalarını izah edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

- 1.1. *Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
  - 1.2. *Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
    - 1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 1.3. *Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.3.1. Cəmiyyətin idarə olunmasını şərh edir.
  - 1.3.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.
- 2.2. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
  - 2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir.
  - 2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.
- 2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
  - 2.3.1. İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

- 1.4. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.
- 3.2. *İnsan mənəviyyatını formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.2.1. Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir.
  - 3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.
- 3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*
  - 3.3.1. Dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- 4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
- 4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir.
  - 4.2.2. Yol nişanlarının təyinatına uyğun bacarıqlar nümayiş etdirir.
- 4.3. *Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

VII sinif

VII sinfin sonunda şagird:

- təbiətdə baş verən hadisələri enerji çevrilmələri, hərəkət və qarşılıqlı təsirlə əlaqələndirir;
- insan fəaliyyətinin təbiətə təsirini qiymətləndirir;
- cəmiyyətin və dövlətin idarəetmə formalarını fərqləndirir;
- hüquqi sahələri fərqləndirir, normativ hüquqi sənədlərə istinad etməklə hüquq sahələrinə dair təqdimatlar hazırlayır;
- əmək və onun növlərinin iqtisadi proseslərdəki rolunu şərh edir;
- ünsiyyət qaydalarından istifadə bacarıqları nümayiş etdirir, müxtəlif əxlaqi keyfiyyətləri nümunələrlə əsaslandırır;
- Təbiət və cəmiyyət qarşısında mənəvi borcunu dəyərləndirir, dini-əxlaqi dəyərlərin mədəniyyətlərin formalaşmasına təsirini şərh edir;
- sağlamlığın mənəvi, psixoloji və emosional aspektlərini fərqləndirir;
- təhlükəsiz davranış qaydalarına riayət etməməyin nəticələrini qiymətləndirir, ictimai nəqliyyatda davranış qaydalarına dair bacarıqlar nümayiş etdirir;
- fövqəladə hadisələr zamanı ilkin yardım göstərir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

- 1.1. *Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.1.1. Təbiətdə baş verən hadisələri enerji çevrilmələri, hərəkət və qarşılıqlı təsirlə əlaqələndirir.
- 1.2. *Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 1.2.1. İnsan fəaliyyətinin təbiətə təsirini qiymətləndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. *Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 2.1.1. Cəmiyyəti idarəetmə formalarını fərqləndirir.
  - 2.1.2. Dövlətin idarəetmə formalarını fərqləndirir.
- 2.2. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*
  - 2.2.1. Hüquq sahələrini fərqləndirir.
  - 2.2.2. Normativ hüquqi sənədlərə istinad etməklə hüquq sahələrinə dair təqdimatlar hazırlayır.
- 2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*
  - 2.3.1. Əmək və onun növlərinin iqtisadi proseslərdəki rolunu şərh edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

- 3.1. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.1.1. Ünsiyyət qaydalarından istifadə bacarıqları nümayiş etdirir.
- 3.2. *İnsan mənəviyyatını formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 3.2.1. Müxtəlif əxlaqi keyfiyyətləri nümunələrlə əsaslandırır.
  - 3.2.2. Varlıq və cəmiyyət qarşısında mənəvi borcunu dəyərləndirir.
- 3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*
  - 3.3.1. Dini-əxlaqi dəyərlərin mədəniyyətlərin formalaşmasına təsirini şərh edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- 4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.1.1. Sağlam həyat tərzini şərtləndirən amillərin əhəmiyyətini əsaslandırır.
- 4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.2.1. Təhlükəsiz davranış qaydalarına riayət etməməyin nəticələrini qiymətləndirir.
  - 4.2.2. İctimai nəqliyyatda təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bacarıqlar nümayiş etdirir.
- 4.3. *Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
  - 4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı ilkin yardım göstərir.

VIII sinif

VIII sinfin sonunda şagird:

- materiyanın quruluşunun və kainatda baş verən proseslərin ümumi qanunlara tabe olmasını əsaslandırır;
- ekoloji tarazlığın qorunması və bərpasına dair layihələr hazırlayır;
- cəmiyyətin inkişafında inteqrasiyanı və cəmiyyətin idarə olunmasında dövlət hakimiyyətinin bölünməsinə əsaslandırır;
- tarixi hadisələrin, faktların və ədəbi əsərlərin nümunəsində insan hüquqlarının pozulmasına dair təqdimat hazırlayır;
- istehsal infrastrukturlarına dair təqdimat hazırlayır;
- İnsanlararası münasibətlərdə ümumi cəhətlərin, insan mənəviyyətinin formalaşmasında vəzifə və məsuliyyətin əhəmiyyətini dəyərləndirir;
- vətən və dövlət qarşısında mənəvi borcunu dərk etdiyini nümayiş etdirir, cəmiyyətdə birgəyaşayış qaydalarının formalaşmasında dini-əxlaqi dəyərlərin rolunu qiymətləndirir;
- reproduktiv sağlamlığın qorunmasını sağlam həyat tərzinin əsas şərti kimi dəyərləndirir;
- konkret situasiyalarda təhlükəsiz davranış və yol hərəkəti qaydalarından istifadə edir;
- fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılmasında birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. *Vərlilik və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

1.1.1. Materiyanın quruluşunun və kainatda baş verən proseslərin ümumi qanunlara tabe olmasını əsaslandırır.

1.2. *Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

1.2.1. Ekoloji tarazlığın qorunmasına və bərpasına dair layihələr hazırlayır.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. *Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

2.1.1. Cəmiyyətin inkişafında sahələrarası inteqrasiyanın əhəmiyyətini əsaslandırır.

2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlət hakimiyyətinin bölünməsi prinsipini əsaslandırır.

2.2. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

2.2.1. Əsas insan hüquqlarını fərqləndirir.

2.2.2. Tarixi hadisələrin, faktların və ədəbi əsərlərin nümunəsində insan hüquqlarının pozulmasına dair təqdimatlar hazırlayır.

2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*

2.3.1. İstehsal infrastrukturlarına (maliyyə, vergi, sığorta) dair təqdimatlar hazırlayır.

3. Mənəviyyət

Şagird:

3.1. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.1.1. İnsanlararası münasibətlərdə ümumi cəhətlərin əhəmiyyətini dəyərləndirir.

3.2. *İnsan mənəviyyətini formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.2.1. İnsan mənəviyyətinin formalaşmasında vəzifə və məsuliyyətin əhəmiyyətini dəyərləndirir.

3.2.2. Vətən və dövlət qarşısında mənəvi borcunu dərk etdiyini nümayiş etdirir.

3.3. *Mənəviyyətin formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*

3.3.1. Cəmiyyətdə birgəyaşayış qaydalarının formalaşmasında dini əxlaqi dəyərlərin rolunu qiymətləndirir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.1.1. Reprodukativ sağlamlığın qorunmasını sağlam həyat tərzinin əsas şərti kimi dəyərləndirir.

4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.2.1. Təhlükəsiz davranış qaydalarına əməl etdiyini konkret situasiyalarda nümayiş etdirir.

4.2.2. Konkret situasiyalarda yol hərəkəti qaydalarından istifadə edir.

4.3. *Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.3.1. Fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılmasında birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir.

IX sinif

IX sinfin sonunda şagird:

- dünyanın dərk olunmasında elmi və dini dünyagörüşləri müqayisə edir;
- qlobal ekoloji problemlərin həllinə dair təqdimat və layihələr hazırlayır;
- insanın sosial proseslərdə iştirakını, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və inkişafında demokratik dəyərlərin rolunu qiymətləndirir;
- Beynəlxalq və milli hüquqi sənədlərin əlaqəsinə dair təqdimatlar hazırlayır.
- iqtisadi səmərəliliyə dair kiçik layihələr qurur və təqdim edir;
- mədəniyyətlərarası münasibətlərdə və müxtəlif dinlərə münasibətdə tolerantlıq nümayiş etdirir;
- bəşəriyyət qarşısında mənəvi borcunu dərk etdiyini nümayiş etdirir;
- sağlam ailənin qurulmasında sağlam həyat tərzinin əhəmiyyətini dəyərləndirir;
- təhlükəsiz davranış qaydalarına əməl etdiyini konkret situasiyalarda nümayiş etdirir;
- yol hərəkətinə dair davranış mədəniyyəti nümayiş etdirir;
- fövqəladə hadisələrin nəticələrinin aradan qaldırılmasına dair layihələr hazırlayır.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. *Vərilmiş və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

1.1.1. Dünyanın dərk olunmasında elmi və dini dünyagörüşləri şərh edir.

1.2. *Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

1.2.1. Qlobal ekoloji problemlərin həllinə dair təqdimat və layihələr hazırlayır.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. *Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

2.1.1. İnsanın sosial proseslərdə iştirakını dəyərləndirir.

2.1.2. Vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və inkişafında demokratik dəyərlərin rolunu qiymətləndirir.

2.2. *Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.*

2.2.1. Əsas insan hüquqlarının beynəlxalq hüquq normalarında təsbit olunduğunu əsaslandırır.

2.2.2. Beynəlxalq və milli hüquqi sənədlərin əlaqəsinə dair təqdimatlar hazırlayır.

2.3. *İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.*

2.3.1. İqtisadi səmərəliliyə dair kiçik layihələr hazırlayır və təqdim edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

3.1. *Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.1.1. Mədəniyyətlərarası münasibətlərdə tolerantlıq nümayiş etdirir.

3.2. *İnsan mənəviyyatını formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

3.2.1. Mədəniyyətlərarası münasibətlərdə əxlaq və davranış normalarının ümumbəşəri əhəmiyyətini dəyərləndirir.

3.2.2. Bəşəriyyət qarşısında mənəvi borcunu dərk etdiyini nümayiş etdirir.

3.3. *Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.*

3.3.1. Müxtəlif dinlərə münasibətdə tolerantlıq nümayiş etdirir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. *Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.1.1. Sağlam ailənin qurulmasında sağlam həyat tərzinin əhəmiyyətini dəyərləndirir.

4.2. *Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarından istifadəyə dair təqdimatlar hazırlayır.

4.2.2. Yol hərəkətinə dair davranış mədəniyyəti nümayiş etdirir.

4.3. *Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

4.3.1. Fövqəladə hadisələrin nəticələrinin aradan qaldırılmasına dair layihələr hazırlayır.